

Monumentenhuis Brabant b.v.

adres Markt 9 4931 BR Geertruidenberg telefoon 0162.511833 fax 0162.510788 e-mail info@monumentenhuisbrabant.nl

Cultuurhistorische verkenning

Dorpskern 't Hofke

Tongelre

te Eindhoven

KvK Tilburg 18081576 Rabobank De Dongmond, Raamsdonksveer 1430.60.856 BTW 8158.91.052.B01

Monumentenhuis Brabant b.v. is de werkmatschappij van Stichting Behoud Monumenten Brabant; dit is het steunpunt voor de monumentenzorg in Noord-Brabant, samen met de provinciebestuur en de Provincie van Noord-Brabant voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten.

**Cultuurhistorische verkenning
naar het centrumgebied 't Hofke
in Tongelre te Eindhoven**

Uitgevoerd door Monumentenhuis Brabant b.v.
drs. Wouter Kreike
oktober 2007

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding
2. Historie van 't Hofke in Tongelre
3. Cultuurhistorische waarden
4. Historische ontwikkeling van het gebied
5. Stedenbouwkundige structuur en ruimtelijke samenhang
6. Conclusies en aanbevelingen
7. Literatuurlijst

Hoofdstuk 1 Inleiding

Het Monumentenhuys Brabant kreeg van de afdeling Dienst Stedelijke Ontwikkeling en Beheer (DSOB) / Woningbouwprojecten van de gemeente Eindhoven de opdracht voor het uitvoeren van een cultuurhistorische verkenning naar het projectgebied 't Hofke in Tongelre. In de verkenning wordt een schets gegeven van de historie en haar historische ontwikkeling rondom het projectgebied, de cultuurhistorische waarden en een analyse van de aanwezige cultuurhistorische waarden als object en in haar ruimtelijke samenhang. Het rapport wordt afgesloten met een conclusie en aanbevelingen.

Aanleiding

In het projectgebied 't Hofke worden, door de projectontwikkelaar HRA-CRA woningen gerealiseerd in het omsloten binnengebied achter de Sint Martinuskerk.

Doel van de notitie

Het doel van dit rapport is aan te geven welke cultuurhistorische waarden, zowel als object als in ruimtelijke samenhang, in en rondom het projectgebied aanwezig zijn, zodat deze waarden op een zorgvuldige wijze een duidelijke plek krijgen in de nieuwe ruimtelijke inrichting van het projectgebied.

Onderzoeksopzet

In de volgende hoofdstukken wordt een kort historisch overzicht gegeven van de ontwikkeling van Tongelre en per deelgebied rondom 't Hofke. Deze beschrijving zal ten eerste per object en vervolgens in een ruimtelijke stedenbouwkundige samenhang worden bekeken. De rapportage wordt afgesloten met een conclusie en aanbevelingen.

Voor het gebied Tongelre blijkt de informatie, over de geschiedenis en haar ontwikkeling van de objecten en de ruimtelijke structuur, sterk verspreid voor handen aanwezig te zijn. Er is door middel van interviews, bezoeken op locatie, beschikbare literatuur, de archeologisch onderzoeksresultaten, kaarten en foto's een beeld gekregen van dit deel van Tongelre en het specifieke projectgebied.

Ligging onderzoeksgebied

Het projectgebied ligt in het stadsdeel Tongelre ten westen van Eindhoven-centrum. Het plangebied wordt begrensd door 't Hofke en door de: Tongelresestraat, Koudenhovenseweg Zuid, Musbergweg, Wolvendijk en de Oude Urkhovenseweg.

www.viamichelin.com

Hoofdstuk 2 Geschiedenis van Tongelre

Geschiedenis

In het gebied tussen de Dommel en de Kleine Dommel ontwikkelde Tongelre zich als de belangrijkste nederzetting op een dekzandrug. Vanuit de Brabantse bewoningsgeschiedenis gezien, werden deze gebieden op de hoge akkers als eerst bewoond. Het zijn daarom archeologisch interessante gebieden. In een later stadium hebben langs de akkercomplexen van Tongelre diverse boerderijen gestaan.

De schrijfwijze van Tongelre heeft vele varianten, zoals: Tungelare, Tongerlo, Tonghelre, Tonghelroy, Tongeren, Tongerlo en Tongerlo. De naam is wellicht afgeleid van 'tange', zandweg in hoogveengebied, of 'tonger en lo', bosje op hoge zandweg.

De heerlijkheid Tongelre behoorde waarschijnlijk tot het domein Helmond, dat in 1220 in bezit was van de hertog van Brabant en deel uitmaakte van de Meierij van 's-Hertogenbosch. Ze was bestuurlijk, politiek, economisch en ruimtelijk gescheiden van Eindhoven. Verder vormde het een onderdeel van het kwartier Peelland, in tegenstelling tot de andere delen van het huidige Eindhoven. Zij behoorden tot het kwartier Kempenland.. Vanaf 1244 blijkt de hertogelijke familie verscheidene bronnen van inkomsten in Tongelre te hebben gehad. Vanaf 1558 werd de heerlijkheid verpand aan jonkheer Rutger van Berckel.

Na de Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648) namen de Staten-Generaal het bestuur in handen. De gemeente Tongelre kwam omstreeks 1810 tot stand. Op 1 januari 1920 werd Tongelre bij Eindhoven gevoegd.

Tongelre bestaat uit de drie gehuchten Groot en Klein Tongelre, Urkhoven, en de buurtschappen Poeijers en 't Coll. De oudste vermelding dateert van 1241, waarvan 't Hofke de oudste dorpskern was en een centrale plek in het dorpsleven innam. Deze kern bestond uit een raadhuis, kerk, pastorie, enkele boerderijen en cafés. Op 't Hofke was ook de centrale markt gelegen. De veemarkt lag nabij de Wolvendijk (richting Nuenen/Opwetten). Vanaf 1602 wordt er melding gemaakt van lakenmarkten. De aanwezigheid van markten kan duiden op een belangrijke plaats voor de nabije omgeving. De landbouw bleef tot 1850 de belangrijkste bron van inkomsten naast de thuisweverijen, leerlooierijen, uitbaters van cafés en andere kleine werkzaamheden. Na 1850 veranderde geleidelijk het agrarische karakter van het dorp door de komst van thuisweverijen en kleinschalige industrie

Aan de doorgaande route lag de St. Martinuskerk. Het oudste deel van deze kerk stamde uit de 13e eeuw. De kerk was verbonden aan het kapittel van Sint-Catharina in Eindhoven dat ressorteerde in de veertiende eeuw onder het aartsdiakonaat Kempenland en viel onder het prinsbisdom Luik en sedert 1560 onder het bisdom 's-Hertogenbosch. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog kwam de kerk van Tongelre in protestantse handen en na 1796 wederom in katholieke handen. In 1891 werd een nieuw en grotere Martinuskerk gebouwd naast de oude kerk. De oude kerk werd kort na de oplevering van de nieuwe kerk gesloopt.

Ten westen van de dorpskern 't Hofke was in 1362 sprake van een landhuis 'het goed Ten Hove'. De hertogin Johanna van Brabant (kasteel Helmond) geeft in dat jaar het 'goed Ten Hove' in leen uit en na 1617 verdwijnt het oude leengoed uit de archieven. De naam echter

blijft bestaan en gaat over op het landhuis, dat op de locatie van het later opgerichte kasteel stond. Deze werd in 1872 afgebroken, herbouwd en in 1930 wederom gesloopt. Er is nu alleen de plattegrond zichtbaar. De laanstructuur met de beuken en platanen herinnert nu nog aan het voormalige landgoed. In 1941 werd er door Philips de huidige 'Philipsboerderij', een ontginningsboerderij aan de Celebeslaan gebouwd.

De wegen lopen in de vorm van een hoefijzer om de dorpskern 't Hofke (Markt) heen. Het oude stratenpatroon is nog redelijk herkenbaar aanwezig in de vorm van de infrastructuur en enkele bebouwingselementen. De wegen

In westelijke richting leidt de Koudenhovenseweg Zuid (voormalige Hoevensche weg tot 1810) richting het voormalige kasteel 't Hof en Woensel-Eckart. De Wolvendijk (Wolverdijk) loopt van Tongelre via Opwetten over de Dommel naar Nuenen. De Urkhovenseweg (Heiderweg) leidde naar Urkhoven en de grens van Zesgehuchten – Geldrop. De Tongelresestraat (Nieuwstraat) liep richting Stratum.

Op het grondgebied van Tongelre zijn twee spoorbanen die de gemeente ruimtelijk verdelen. De in 1866 geopende spoorlijn Venlo – Eindhoven liep vlak langs de oude dorpskern van 't Hofke en in 1913 werd Tongelre verder ruimtelijk opgedeeld door de aanleg van de spoorlijn Eindhoven – Weert.

Bevolking

Tongelre was een klein dorp met in 1800 slechts 775 inwoners. Tot het begin van de 20^e eeuw wijzigde er niet veel. Vanaf 1900 neemt het aantal inwoners sterk toe van 1.200 naar 3.200 in 1920. Na de annexatie vond er in Tongelre sociale woningbouw plaats, waardoor het inwonertal explosief steeg tot 19.644 per 1 januari 2000.

Hoofdstuk 3 Cultuurhistorische waarden

De cultuurhistorische waarden van het projectgebied en de naaste omgeving zijn in hoofdzaak bekend. Deze waarden zijn als monument geregistreerd of ze zijn opgenomen in de zogenaamde 'cultuurhistorische waardenkaart' van de provincie Noord-Brabant én van de gemeente Eindhoven. Deze beleidskaarten hebben de functie als attentiekaart bij ruimtelijke en bouwkundige ingrepen, waaraan oa. bestemmingsplannen worden getoetst. De kaart van de gemeente Eindhoven is nog in procedure en dus nog niet formeel vastgesteld door de gemeenteraad. Toch menen we deze kaart op te moeten nemen in dit rapport.

a. Cultuurhistorische waardenkaart van de Provincie Noord-Brabant

De cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant is opgenomen in het streekplan en vastgesteld door Gedeputeerde Staten. De cultuurhistorische waarden in deze kaart zijn van bovenlokaal belang en als thematische onderwerpen weergegeven. In deze waardenkaart zijn diverse waardevolle objecten, structuren en gebieden te onderscheiden. Ook in Tongelre zijn elementen in de cultuurhistorische waardenkaart opgenomen, te weten:

Provinciale Cultuurhistorische waardenkaart

➤ Historische Bouwkunst

▪ Rijksmonumenten:

- 't Hofke 1, Sint Martinuskerk
- 't Hofke 13, boerderij
- 't Hofke 15, raadhuis

Gemeentelijke monumenten:

- 't Hofke 22, woonhuis en vm. pastorie
- Oude Urkhovenseweg 2, looiershuis
- Oude Urkhovenseweg 4, boerderij en schuur 'de Merckthoeve'
- Celebeslaan, Philipsboerderij op 't Hof.

1. Cultuurhistorisch waardevolle objecten (Mip):

- Koudenhovenseweg Zuid 157, woonhuis
- Koudenhovenseweg Zuid 166 - 170, woonhuis
- Koudenhovenseweg Zuid 183 - 185, woonhuis
- Koudenhovenseweg Zuid 187, woonhuis
- 't Hofke 3, kerkelijke dienstwoning
- 't Hofke 36-38
- 't Hofke 42, woonhuis

> Archeologie

In de waardenkaart wordt onderscheid gemaakt tussen de Archeologische Monumenten (AMK), waarbij terreinen daadwerkelijk een archeologische waarde hebben en de indicatieve archeologische waarden. Het betreft hier terreinen waarvan niet met zekerheid bekend is dat ze daadwerkelijk een archeologische waarde hebben. Verder zijn er gebieden zonder trefkans aangeduid. Deze laatste categorie betreft veelal stads- en dorpskernen.

In het projectgebied en dorpskern 't Hofke zijn geen archeologische monumenten en archeologische verwachtingsgebieden aangeduid in de cultuurhistorische waardenkaart.

> Historische stedenbouw en groenstructuren

▪ Stedenbouw

De historische stedenbouw is de combinatie van de historisch gegroeide ruimtelijke structuur en de historische bebouwing. In 't Hofke is een stedenbouwkundige lijn met een middelhoge waardering opgenomen, van de hoofdontsluitingswegen 't Hofke, zoals de Tongelresestraat, Wolvendijk, Oude Urkhovenseweg en Koudenhovenseweg Zuid.

Verder is de aanleg van de spoorlijn Eindhoven – Venlo in 1866 van grote invloed geweest op de ruimtelijke ontwikkeling van 't Hofke, maar deze is niet als zodanig aangeduid.

▪ Groen

De groenelementen en structuren zijn veelal door ingrepen van de mens ontstaan omwille van de functionaliteit, zoals: heggen, hakhoutcultuur, ontginningsbossen en bomenrijen. Daarnaast zijn er ook groenelementen die esthetische/culturele overwegingen ontstaan, zoals pastorietuinen, dreven en solitaire bomen.

In het projectgebied 't Hofke zijn enkele bomen van historische waarde. Het betreft oa: de bomen in de pastorietuin, fruitbomen, bomen voor 't Hofke 13, de Koninginneboom.

b. Cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Eindhoven

De gemeente Eindhoven heeft een gemeentelijke waardenkaart samengesteld ter vervanging van de provinciale waardenkaart. De gemeentelijke waardenkaart heeft overeenkomsten en kent enkele verschillen in waarderingen. Daarmee is de gemeentelijke kaart een verfijning op de provinciale kaart.

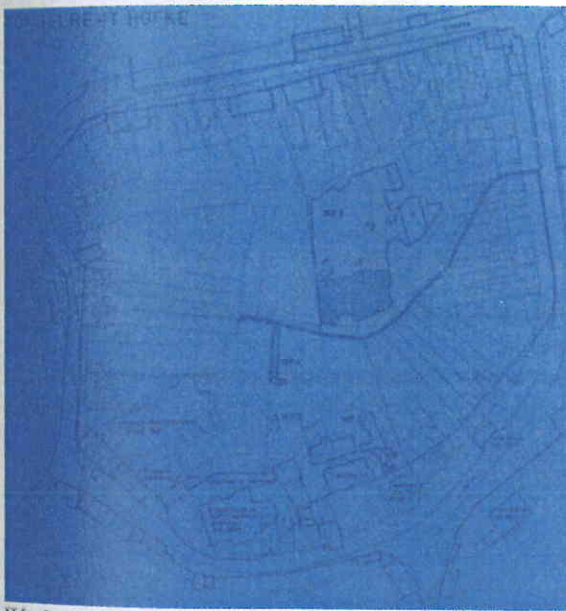

Cultuurhistorische waardenkaart Eindhoven: structuren en monumenten

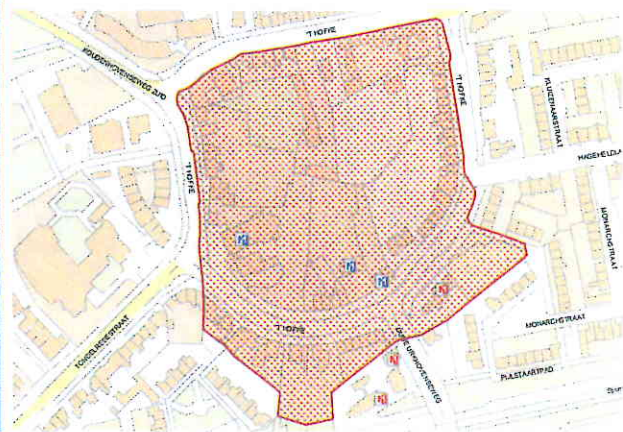

De gemeentelijke waardenkaart kent de volgende verschillen:

- alleen de gemeentelijke en rijksmonumenten worden aangeduid;
- de bovengenoemde MIP-objecten zijn niet in kaart opgenomen;
- de dorpskern van Tongelre wordt aangeduid als een gebied met een hoge stedenbouwkundige structuur;
- de hoofdontsluitingswegen naar en rond 't Hofke behoren als onderdeel van de radiaal ook daartoe. Daarbij is aangegeven dat aan deze wegen belangwekkende bebouwing hoort als onderdeel van deze wegenstructuur;
- de terreinen met archeologische verwachtingen zijn aangegeven voor de terreinen gelegen binnen de bebouwde kom en de stads- en dorpskernen. Daarbij wordt aangegeven of het terrein al dan niet is onderzocht en of een terrein nog voor een (aanvullend) onderzoek in aanmerking komt. De dorpskern van Tongelre - 't Hofke wordt in de waardenkaart aangegeven als een te onderzoeken archeologisch terrein

Werktekening met vondsten (1993)

Archeologische te onderzoeken terrein

In de dorpskern van Tongelre heeft in 1993 een archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven plaatsgevonden. Tijdens het onderzoek zijn diverse bewoningssporen blootgelegd. De belangrijkste resultaten uit dit onderzoek zijn:

- Veengebied met een drassige ondergrond;
- verstoring van de grond in de Middeleeuwen door zandwinning de zgn. 'langbedden';
- waterputten;
- gebruiksvoorwerpen;
- vondsten uit een afvalkuil naast de boerderij daterend van 1575 – 1675 wijzen op een welgesteld huishouden. Dit blijkt uit de kannen van steengoed, gebrandschilderd glas en schotels van majolica.

Hoofdstuk 4 Gebiedsontwikkeling 1840 - heden

In het vorige hoofdstuk zijn de cultuurhistorische waarden, bekend door registratie op de monumentenlijst en/of de cultuurhistorische waardenkaart, benoemd. In dit hoofdstuk wordt in hoofdlijnen ingegaan op de meest in het oog springende wijzigingen per gebiedsdeel, waarbij aandacht is voor de historisch waardevolle objecten. De wijzigingen van de structuur en bebouwingselementen zullen verder per gebiedsdeel aan de orde komen. Hierop aansluitend zal aandacht worden besteed aan de ruimtelijke samenhang van deze onderdelen. Deze ruimtelijke samenhang en ensemblewerking hebben in eerder onderzoek nog geen uitwerking gekregen. Dit deel vormt het essentiële onderdeel van de rapportage.

In de kaart 1840 is nog duidelijk de laatmiddeleeuwse hoefijzervormige dorpsstructuur te zien. Na 1850 treden er bestuurlijke, economische, sociaal-maatschappelijke en ruimtelijke veranderingen op in Tongelre. Het agrarische karakter verdwijnt en de infrastructuur wordt verbeterd en gewijzigd. De meest opvallende ruimtelijke wijzigingen zijn de verdichting aan de rand van het projectgebied 't Hofke met woningen en de bouw van een nieuwe kerk. Daarmee is de openheid naar het achterliggende 'middengebied' geheel verdwenen.

1840

Oude Martinuskerk met kerkhof en Nieuwstraat

1873

Marktplaats, openheid middengebied, spoorlijn, Nieuwstraat

1928

Nieuwe Martinuskerk, woningen en Kloostercomplex
Verdichting langs de Tongelresestraat (Nieuwstraat)

1953

Oude raadhuis en schuur 't Hofke 13 gesloopt.
Openheid van 't Hofke is verdwenen

Hofke in Tongelre te Eindhoven

1984

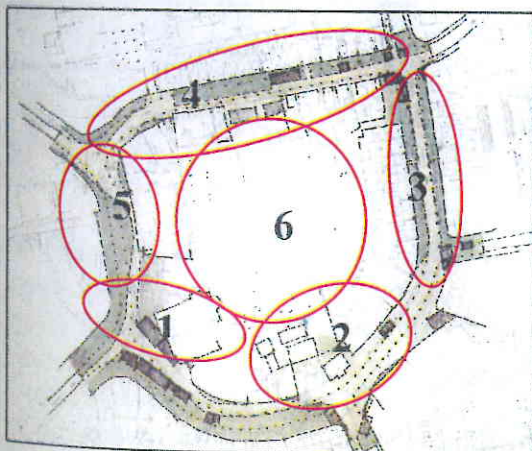
Nieuwbouw ter hoogte van vm. Kloostercomplex

2003

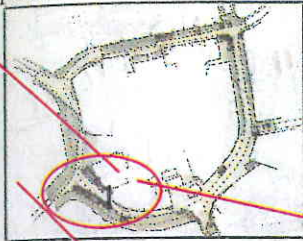
Verdere verdichting van de straatwand langs 't Hofke

In het onderstaande kaartbeeld is de historische situatie van +/- 1900 geprojecteerd op de huidige situatie. De kaart is verdeeld in 6 deelgebieden die in dit hoofdstuk worden beschreven. In het zwart zijn de (gesloopte) historische bebouwing aangegeven. Hierin is de locatie van de oude Martinuskerk niet aangeduid.

Gebied 1 Kerk en pastorie

Pastorietuin (locatie Oude Martinuskerk)

Locatie Kloostercomplex

Op de kruising van 't Hofke en de Tongelresestraat staat de Sint Martinuskerk (1891) met aan de oostzijde de pastoorswoning uit ca. 1920 en pastoorstuin afgesloten door twee tuinmuren. De Sint Martinuskerk is een neogotische driebeukige kruisbasiliek en ontworpen door de architect E. Corbey. De twee torens aan weerszijden van het hoofdportaal zijn onvoltooid gebleven. De kerk is als rijksmonument markant en centraal gelegen in de dorpskern van Tongelre en herkenbaar voor de oude structuur en het karakter van 't Hofke.

Aan de overzijde van de kerk bevond zich, vanaf de St. Martinuskerk tot de spoorlijn, het kloostercomplex Sint-Ignatiusgesticht met een liefdehuis en een bewaar/kleuterschool uit 1910. Het kloostercomplex is echter in de jaren zeventig gesloopt voor een bejaardencentrum. Recent zijn er appartementen en woningen gebouwd. Hierachter bevindt zich een kerkhof.

Nieuwe Sint-Martinuskerk en pastorie (2007)

De oude kerk getekend rond 1888

Kloostercomplex 1910

Voorheen stond ten oosten van de kerk en pastorie, de oude Sint-Martinuskerk uit de 15^e eeuw, gesitueerd in de huidige pastorietuin. De kerk is kort na de bouw van de nieuwe kerk gesloopt. De locatie van deze kerk en haar kerkhof is nog steeds onbebouwd en in gebruik als tuin. De tuin wordt aan de oostzijde begrensd door een tuinmuur. In de tuin zouden zich nog twee grafombes bevinden van o.a. de heer van Coudenhoven. Verder staan er enkele historisch waardevolle bomen conform eerder onderzoek van Pius Floris.

Waardering

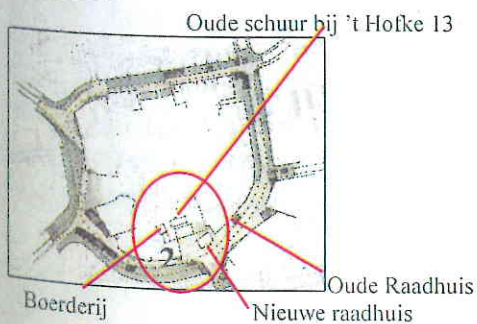
Met de bouw van de nieuwe kerk, de pastorie en het klooster uit de eerste helft van de 20^e eeuw presenteert deze locatie zich als een 'religieus gebied', ondanks de sloop van het kloostercomplex (1970) aan de Tongelresestraat en de gewijzigde wegenstructuur.

De kerk heeft als rijksmonument bijzondere architectuurhistorische en historisch stedenbouwkundige kwaliteiten. De pastoriewoning heeft geen hoge architectuurhistorische waarde, maar geeft als onderdeel van het ensemble wel een cultuurhistorische en historisch sociaal-maatschappelijke meerwaarde.

De kerk met pastorie en tuin hebben als onderdeel van het ensemble een hoge cultuurhistorische en historisch-stedenbouwkundige waarde. De tuin met de beide tuinmuren is als begrenzing van belang voor het gebied en heeft daarom als erfafscheiding een hoge cultuurhistorische waarde. De tuin als voormalige kerklocatie met kerkhof heeft een hoge cultuurhistorische waarde en verdient een beschermde status als archeologisch monument. De bomen zijn volgens eerder uitgevoerd onderzoek van hoge belevingswaarde voor het gebied.

Gebied 2

Op de kruising van de Oude Urkhovenseweg staat het nieuwe raadhuis en ten westen hiervan stonden twee boerderijen aan een plein. De boerderij dwars op de doorgaande straat, aan het

plein, is reeds verdwenen. Voor de bestaande boerderij 't Hofke 13 staan Hollandse linden uit 1880-1890. In 1991 is er een zgn. 'Koninginneboom' geplaatst op het plein. Ten oosten van het raadhuis loopt een straatwand met woningen en enkele winkels door tot de kruising met de Wolvendijk.

Tegenover het raadhuis bevinden zich aan de kruising enkele gemeentelijke monumenten, te weten: een voormalige pastoorswoning met een tuin, afgesloten door een muur, een voormalig 'leerlooiershuis' uit de 16^e eeuw en de boerderij 'De Merckthoeve' met schuur uit 1774, omgeven door een beukenhaag. Achter de vm. pastorie staat nog een monumentaal woonhuis in de stijl van Amsterdamse school. De spoorbaan is in 1866 aangelegd.

1. Boerderij 't Hofke 13

Ten oosten van de Martinuskerk en de pastorietaan liggen enkele woningen en een bijzondere boerderij aan een plein, daterend uit omstreeks ±1580. De boerderij is een rijksmonument, uniek als bouwtype en het is een van de oudste panden in Eindhoven.

In 1995 is een bouwhistorisch onderzoek verricht naar de bouwsporen en doorontwikkeling van de boerderij. Uit het onderzoek blijkt dat deze boerderij een geleidelijke (unieke) ontwikkeling kent van een driebeukig hallenhuis naar de eerste kenmerken van een langgevelboerderij. De kern van deze constructie is nog steeds aanwezig.

De historische visuele kwaliteiten van het pand aan de buitenzijde zijn door verbouwingen gewijzigd en stemmen (helaas) niet meer overeen met de historische kwaliteiten en dateringen van de binnenzijde. Uit de rijk uitgevoerde bouwsporen blijkt dat de boerderij werd bewoond werd door welgestelde mensen uit het dorp. De boerderij heeft naast bewoning meerdere functies gehad.

't Hofke 13 met leilinden

De boerderij ligt historisch gezien op een prominente en belangrijke locatie gesitueerd, te weten aan de voormalige markt van Tongelre. Deze situatie is momenteel niet meer expliciet herkenbaar aanwezig, door een aantal historische gebeurtenissen, zoals: het wijzigen van het stratenpatroon, het verdichten van de straatwand met woningen aan de overzijde van de boerderij en het verplaatsen van het raadhuis. De ligging van de boerderij met het plein aan de doorgaande weg heeft hierdoor een secundair karakter gekregen.

Hofke 13 met plein, schuur en grondbezit.

Schuur achter de boerderij 't Hofke 13

Kenmerkend voor boerderijen is dat ze bij het hoofdgebouw een of meerdere bijgebouwen bouwden. Op de historische kaarten is af te leiden dat ook evenwijdig achter deze boerderij een bijgebouw (schuur) aanwezig was voor het vee en opslag. De schuur is rond 1900 vervangen door een nieuwe schuur die haaks op de boerderij werd gebouwd in een afwijkende steen. De schuur verkeert momenteel in een bouwtechnisch slechte staat. De schuur is niet opgenomen in het bouwhistorisch onderzoek.

De schuur is van essentiële waarde voor de doorontwikkelingsgeschiedenis van de boerderij, de architectuurhistorische, cultuurhistorische en de historisch stedenbouwkundige kwaliteit van de ruimtelijke omgeving. De monumentencommissie heeft onlangs geadviseerd de schuur op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen.

De grond achter de boerderij werd gebruikt als tuin, voor (klein) vee en er stonden fruitbomen

Schuur

Tuin met fruitbomen en bijgebouwen

2. Raadhuis

Aan de oostzijde van de boerderij staat het nieuwe raadhuis van Tongelre 't Hofke 15. Het raadhuis werd gebouwd in 1911 door de bekende Nederlandse architect J. Stuyt. Het rijksmonument heeft cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarden, onder andere vanwege de verwijzing naar de oorspronkelijk zelfstandige status van het stadsdeel Tongelre en de markering van de oude kern.

Het raadhuis heeft door de functiewisselingen meerdere verbouwingen gekend, waarbij o.a. de vier karakteristieke schoorstenen van het dak verdwenen. Aan de achterzijde is een afwijkende detonerende aanbouw met trap en schutting geplaatst.

Het gebouw heeft verschillende functies gehad, zoals: gemeentehuis tot 1920, cachot, brandweer, landbouwschool, noodhuisvesting, wapenopslag (WOII), Volksbank en het is momenteel in gebruik als wijkcentrum. Tijdens de gesprekken blijkt dat het raadhuis op termijn zal vrijkomen.

Het oude raadhuis stond ten oosten van het huidige gebouw (zie kaart 4). Het oude raadhuis werd in 1935 gesloopt en de locatie is niet meer ruimtelijk herkenbaar.

Oude Raadhuis voor de woningen in aanbouw (1920)

Het nieuwe raadhuis op de voorgrond in 1913

Het nieuwe raadhuis voorzijde (2007)

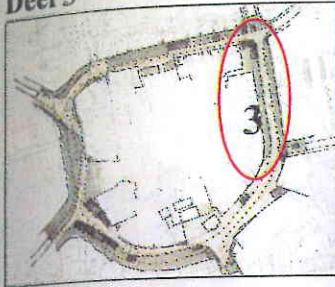
Achterzijde raadhuis met schutting, aanbouw en trappartij

Waardering

Dit deelgebied wordt gekenmerkt door de sterke aanwezigheid van een monumentencluster, met een centrale zichtlijn op het raadhuis. De boerderij met het plein heeft weliswaar een secundaire rol gekregen, maar ze neemt een zeer belangrijke rol in binnen dit gebied. De schuur hoort onlosmakelijk bij de boerderij evenals de leilinden. De zgn. 'Koninginneboom' heeft ook een toegevoegde historische waarde. Het (gewijzigde) stratenpatroon maakt onderdeel uit van de totale hoefijzerstructuur en heeft een hoge cultuurhistorisch waarde. Deze elementen bepalen de centrale rol van de dorpskern en heeft hoge historisch stedenbouwkundige waarde.

Deel 3

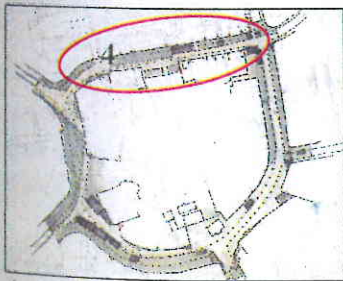
Dit deel van het stratenpatroon is onderdeel van de historisch doorgaande weg van Tongelre via Wolverdijk (de Berg) naar Opwetten en Nuenen. Dit deel was aan beide zijden tot eerste helft van de twintigste eeuw onbebouwd gebleven. De boerderij op de kruising is inmiddels verdwenen.

De straat heeft momenteel aan beide zijden een gesloten straatwand gekregen, met woningblokken uit verschillende bouwperiodes. De karakteristieke straatwand aan de zijde van het projectgebied geeft geleiding aan de straat. De overzijde van de straat heeft een ander karakter met diverse bouwperiodes. Er bevinden zich enkele monumentale panden waaronder 't Hofke 36-38 en 42.

Waardering

Het (gewijzigde) stratenpatroon maakt onderdeel uit van de totale hoefijzerstructuur en heeft een hoge cultuurhistorische waarde. De straatwand heeft geen cultuurhistorische waarden, maar geeft wel een beeld van de logische groei van de dorpskern met de beeldondersteunende bouwstijl. De panden 't Hofke 36-38 en 42 zijn beschermingswaardig.

Deel 4

Aan de straat bevonden zich tot eerste helft van de twintigste eeuw slechts enkele boerderijen. Deze boerderijen zijn reeds verdwenen uit het straatbeeld. De straat heeft momenteel aan beide zijden een gesloten straatwand gekregen, waardoor het voormalige open middengebied, volledig is afgesloten. Dit gedeelte maakte deel uit van het historische stratenpatroon als doorgaande weg van de Hoeven via Wolvendijk (de Berg) naar Opwetten en Nuenen. De structuur van de straat is nog in hoofdzaak oorspronkelijk.

Waardering

De structuur van de straat is in hoofdzaak nog het enige dat refereert aan de historische context van het gebied 't Hofke en heeft hoge cultuurhistorische waarde. Verder heeft de

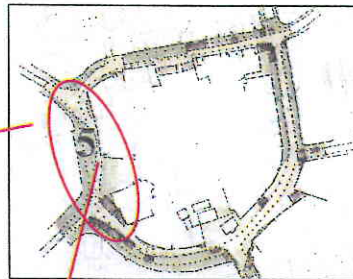

woning en voormalig postkantoor, aan de noordwestzijde van de straat, in architectuurstijl beeldondersteunende kwaliteiten.

Deel 5

Schoolgebouw

't Hofke vanaf Koudenhovenseweg

kleinschalige arbeiderswoningen 't Hofke 149

't Hofke gezien vanaf de kerk

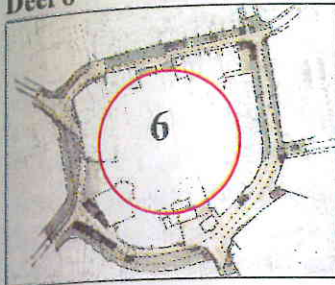
Vanaf de Koudenhovenseweg Zuid richting de Tongelresestraat staan, aan beide zijden van de doorgaande weg, vanaf 1850 een cluster met vier boerderijen. Een zandweg kruiste de doorgaande weg richting het huidige projectgebied. De straatwand is in de twintigste eeuw verdicht met nieuwe woningen, waaronder recente bebouwing op de hoek. De rooilijnen van de bebouwing verspringen en de nokrichting is evenwijdig aan de straat. De relatief eenvoudige gebouwen zijn kleinschalig van karakter met een/twee lagen en een kap. Aan de overzijde van het projectgebied is een (witte) karakteristieke school aan een plein gesitueerd, gebouwd door de architect M. van Beek in 1958. Achter de school ligt het nieuwe Martinuskerkhof.

Waardering

De arbeiderswoningen hebben een lage cultuurhistorische waarde, maar ze zijn wel door het kleinschalige (dorps) karakter beeldondersteunend voor de omgeving. Deze karakteristieken hebben met name betrekking op de zichtas en orientatiefunctie van de Sint-Martinuskerk. Wederom heeft het stratenpatroon als onderdeel van de hoefijzervormige structuur een hoge cultuurhistorische waarde.

Deel 6

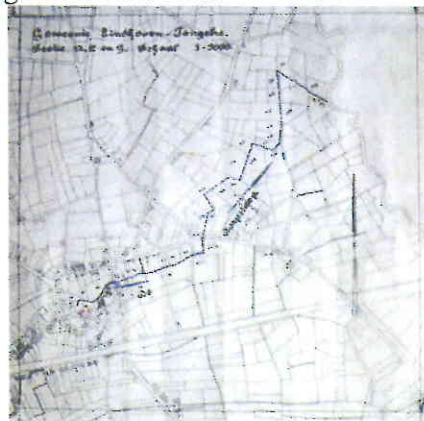

Het huidige 'Middengebied' wordt bepaald door de groene open binnenruimte met een gesloten karakter door bebouwing aan de grens. Het gebied heeft tot het begin van de twintigste eeuw een open karakter gehad door verspreide bebouwing langs de wegen. In de twintigste eeuw groeide de dorpskern 't Hofke langs de ontsluitingswegen en kreeg het gebied uiteindelijk een gesloten karakter.

De bebouwing en grondgebruik zijn weergegeven in het onderstaande kaartbeeld (1832). Van het (agrarische) grondgebruik is geen sprake meer. Het grondgebruik is vervangen door de karakteristieke diepe tuinen (met moestuin) behorende bij de woningen.

Het middengebied wordt doorsneden door een waterloop de 'Blauwgraaf', die in verbinding staat met de Dommel. Verder kenmerkt het gebied zich door hoogteverschillen. Het gebied ligt een halve meter lager dan de omringende wegenstructuur. Het verschil is duidelijk voelbaar en waarneembaar.

In de pastorietuin en achter de boerderij bevinden zich enkele monumentale (solitaire) bomen waaronder een libanonceder, een rode beuk uit 1870 en fruitbomen achter de boerderij. Deze zijn reeds door de stichting Pius Floris geïnventariseerd.

Waterloop Blauwgraaf 1832

Waardering

De cultuurhistorische waarden van het middengebied worden met name bepaald door het groene gebied met het hoogteverschil, de monumentale bomen en diepe kavels. De meest belangwekkende cultuurhistorische waarden zijn echter gelegen in de (nog onbekende) archeologische waarden.

Hoofdstuk 5 Stedenbouwkundige structuur en ruimtelijke samenhang

Inleiding

Het gebied rondom het dorpscentrum 't Hofke in Tongelre kenmerkt zich door een historische gelaagdheid, dat wil zeggen dat de ontstaansgeschiedenis is af te leiden uit diverse karakteristieken uit verschillende tijdsperiodes. In dit hoofdstuk wordt aandacht gegeven aan de ruimtelijke samenhang van de cultuurhistorisch waardevolle onderdelen. Deze ruimtelijke samenhang of ensemblewerking is de karakteristiek en cultuurhistorische waarde van het dorpscentrum Tongelre.

Stedenbouwkundige structuur

De ruimtelijke structuur is in het vorige hoofdstuk kort aan de orde gekomen bij de gebiedsbeschrijvingen. De structuur is samen te vatten in het hoefijzervormige wegenpatroon met de historische bebouwing (veelal begin 20^e eeuw) als straatwand rondom het open en groene middengebied. Het voormalige marktplein ter hoogte van de boerderij en het raadhuis speelt een centrale rol in de dorpskernstructuur. Het plein heeft een hoge historisch stedenbouwkundige waarde, ondanks het huidige secundaire karakter.

Op enkele kruisingen van wegen is er sprake van markante zichtlijnen en monumentale objecten. Het betreft met name de kruising bij de Sint Martinuskerk en het Raadhuis. De stedenbouwkundige structuur en de ontwikkeling ervan wordt ook mede bepaald door de aanleg van de spoorlijn in 1866 nabij de dorpskern. De spoorlijn is in dit kader een ruimtelijke en fysieke barrière voor nieuwe ontwikkelingen geweest.

In het gebied rondom 't Hofke is de karakteristieke structuur mede vormgegeven en versterkt volgens het principe van de stedenbouwkundige van de gemeente Eindhoven ir. J.A. Kuiper. In het begin van de vorige eeuw zijn aan de hoofdonthutingswegen geleidelijk woningbouwprojecten gerealiseerd, zoals rondom het 'middengebied' van 't Hofke. De stedenbouwkundige uitbreidingsplannen van Kuiper kenmerken zich in het uitgangspunt van de wijkgedachte, gebaseerd op de parochiegemeenschappen. Karakteristiek voor deze wijkgedachte is het samenbrengen van religieuze en sociaal-maatschappelijke voorzieningen op basis van het aantal bewoners c.q. parochianen. Deze structuur is nog herkenbaar aanwezig en ze is cultuurhistorisch waardevol.

Ensembles

In navolging op het voorstaande worden er drie ruimtelijke eenheden of ensembles onderscheiden rondom het dorpscentrum van 't Hofke in Tongelre. De ensembles vormen een ruimtelijke kwaliteit door de specifieke ontstaansgeschiedenis, de functies of karakteristieken. De ensembles worden in dit hoofdstuk verder uiteengezet, te weten:

1. Het 'religieuze ensemble';
2. De boerderijbiotoop;
3. Het 'historische ensemble'.

1. Het 'Religieuze' ensemble

Het gebied met de Sint Martinuskerk, pastorie, pastorietaan, tuilmuren en kerkhof presenteert zich als een "religieus ensemble". De aanwezigheid van een cluster religieuze objecten is gebundeld als een functionele eenheid. Aan de overzijde stond een kloostercomplex met bijbehorende voorzieningen zoals een school. Het kloostercomplex is in de jaren zeventig gesloopt. Het kerkhof en de sociaal-maatschappelijke voorziening (school en ouderenzorg) zijn nog wel aanwezig.

Het religieuze ensemble is ondanks de sloop van het voormalige kloostercomplex met voorzieningen nog visueel herkenbaar aanwezig.

De kerk heeft als rijksmonument bijzondere architectuurhistorische en historisch stedenbouwkundige kwaliteiten door de markante situering op de kruising van de Tongelresestraat en 't Hofke. De Sint-Martinuskerk heeft als oriëntatiepunt voor de omgeving een duidelijke stedenbouwkundige functie. Dit kenmerk wordt versterkt door de arbeiderswoningen naast de kerk.

De pastoriëwoning heeft als onderdeel van het ensemble zowel een cultuurhistorische als historisch sociaal-maatschappelijke en stedenbouwkundige meerwaarde.

De Sint-Martinuskerk met pastorie en de tuin hebben als onderdeel van het ensemble een hoge cultuurhistorische en historisch-stedenbouwkundige waarde. De tuin wordt aan de straatzijde door een tuinmuur begrensd en geeft hiermee uiting aan een scheiding tussen het openbare en het privé-gebied.

2. Boerderij biotoop

De boerderij kan in functie als een complex of biotoop worden benaderd, vergelijkbaar met een molenbiotoop. Kenmerkend voor boerderijen is dat ze in het hoofdgebouw een scheiding aanbrengen tussen een bedrijfsgebouwen en een woongebouwen. De functiescheiding is zowel in het interieur als aan het exterieur waarneembaar.

Kenmerkend voor een boerderij biotoop zijn de functionele bijgebouwen nabij het hoofdgebouw. De bijgebouwen zoals: schuren, hokken, waterput, bakhuis, de hooimijt en andere objecten werden opgericht ter ondersteuning van de bedrijfsvoering. De (ruimtelijke) inrichting van het erf werd eveneens praktisch afgestemd op de specifieke bedrijfsvoering.

De boerderij aan 't Hofke 13 is een bijzondere boerderij gelegen aan het dorps- marktplein en heeft een bijzondere historische ontwikkeling gekend. Achter de boerderij is nog een schuur aanwezig. Deze schuur is van essentiële waarde om het verhaal van de doorontwikkelings-geschiedenis van de boerderij te begrijpen. De schuur heeft als onderdeel van de biotoop: architectuurhistorische, cultuurhistorische en de historisch stedenbouwkundige waarden.

De boerderij kent met een erf een ruim grondgebruik en maakt een natuurlijk onderdeel uit van het landschappelijke karakter. Op het grondbezit van 't Hofke 13 bevond zich klein vee en fruitbomen. De boerderij biotoop is nog herkenbaar aanwezig in het gebied en is als ensemble cultuurhistorisch waardevol. De samenhangende elementen versterken de ruimtelijke (belevings)kwaliteit van deze dorpse omgeving.

3. Historisch ensemble

Het historisch ensemble wordt begrenst tussen de kruising: Tongelresestraat – 't Hofke met de Sint-Martinuskerk en de kruising: 't Hofke – Oude Urkhovenseweg met het raadhuis. Het historische ensemble wordt gekenmerkt door de sterke aanwezigheid van een cluster

gemeentelijke en rijksmonumenten en beeldbepalende elementen. De monumenten zijn in het dorpscentrum gelegen en geven daarmee het belang van de locatie aan, maar ze hebben in principe geen functionele samenhang met elkaar. De objecten bepalen wel de identiteit van het dorpscentrum.

Momenteel ontleent het ensemble haar identiteit aan de verschijningsvormen vanaf de straatzijde: de voorkant. Bij een ontwikkeling van het middengebied krijgt het ensemble feitelijk twee gezichten, namelijk aan de voor én aan de achterzijde van de panden.

Waardering

De stedenbouwkundige structuur van het dorpscentrum 't Hofke in Tongerle wordt in hoofdzaak bepaald door het wegenpatroon en de aanwezigheid van monumentale objecten met ieder een eigen functie of karakteristiek. De structuur en karakteristieken werd nog versterkt door het stedenbouwkundige principe van Kuiper in het begin van de twintigste eeuw. De objecten vormen vanuit de functie of karakter een specifiek en uniek ensemble. De drie ensembles hebben als ruimtelijke eenheid hoge cultuurhistorische, historisch-stedenbouwkundige, architectuurhistorische en sociaal-maatschappelijke waarden. De ensembles bepalen zowel solitair als in samenhang de identiteit van de ruimtelijke omgeving in 't Hofke.

Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen

In Nederland vinden op dit moment vele ruimtelijke ontwikkelingen plaats binnen stads- en dorpskernen. Vele historische kernen en karakteristieke dorpsbeelden dreigen binnen enkele decennia verloren gaan. Door middel van transformatie kan deze ontwikkeling worden tegengegaan, waarbij essentiële onderdelen van historische panden en structuren integraal als metafoor worden opgenomen in de nieuwe ontwikkelingen. Hiermee blijft de identiteit en het verhaal van de plek in de toekomst afleesbaar.

Gezien vanuit cultuurhistorisch oogpunt stellen we dat er objecten en bepaalde structuren cultuurhistorisch waardevol zijn voor het projectgebied in Tongelre. Daarbij is het van belang op te merken dat het geven van passende bestemmingen van de historische gebouwen essentieel is voor het behoud van de kwaliteit van monumenten en de karakteristieke omgeving, zoals de boerderij en het raadhuis.

De cultuurhistorische waarden van de objecten is evident en wordt door de partijen als zodanig ook erkend. Het betreft met name de al geregistreerde monumenten en historisch waardevolle (solitaire) bomen.

De cultuurhistorisch waardevolle structuren zijn in dit onderzoek in het bijzonder bekeken vanuit een object- cq. gebiedsbepaalde optiek. Hieruit komt naar voren dat er enkele bijzondere ensembles zijn te herkennen, te weten: het 'religieuze ensemble' en de boerderijbiotoop. Daarnaast is een ensemble te herkennen als het zogenaamde 'historisch ensemblesensemble', het 'gezicht' van het projectgebied. Het gezicht krijgt bij een ontwikkeling van het middengebied twee gezichten.

Verder heeft het projectgebied een lange bewoningsgeschiedenis, zoals al gedeeltelijk door het archeologisch onderzoek in 1993 duidelijk is geworden. Door middel van een aanvullend onderzoek kan nog meer informatie worden verzameld (en vragen worden beantwoord) over de bewoningsgeschiedenis en de relaties met de omliggende gebieden.

De aanwezige cultuurhistorische waarden aangevuld met een duidelijk verhaal en afstemming tussen oude en nieuwe ontwikkelingen biedt een woon-werk en leefklimaat met een hoge belevingswaarde, economische en investeringswaarde en gebruikerswaarde.

De conclusies zijn als volgt samen te vatten:

Algemeen

1. De cultuurhistorische en monumentale waarden zijn als uitgangspunten opgenomen voor het te ontwikkelen projectgebied.
2. De huidige gemeentelijke en rijksmonumenten in de dorpskern 't Hofke zijn cultuurhistorisch waardevol en worden ook erkend.
3. De monumenten nemen een voorname rol in bij de belevingswaarde van de dorpskern.
4. De provinciale en gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart kennen verschillen in aanduidingen en waardering.
5. De dorpskern is aangeduid als cultuurhistorisch waardevolle structuur, conform de gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart.

6. In Tongelre werd de bestaande karakteristieke dorpsstructuur versterkt, volgens het principe van de stedenbouwkundige van de gemeente Eindhoven ir. J.A. Kuiper en is cultuurhistorisch waardevol.
7. Het Monumentenhuis Brabant onderkent drie ruimtelijke ensembles in de dorpskern van Tongelre, te weten: het religieuze ensemble, de boerderijbiotoop en historisch ensemble.
8. De ensembles, gelegen aan de zuidzijde van de dorpskern, hebben een hoge belevingswaarde en geven de dorpskern identiteit en herkenbaarheid.
9. Het is onduidelijk wat de historische relatie was tussen de dorpskern en het landgoed 'Ten Hove'.
10. Herbesteding van monumentale objecten heeft directe (visuele) gevolgen voor zowel het object als voor het omliggende gebied, vanwege de nieuwe eigendomsverhoudingen.

Religieus ensemble

11. De Martinuskerk neemt een zeer markante stedenbouwkundig positie in en dient als oriëntatiepunt voor de dorpskern van Tongelre.
12. De pastorie en de tuin zijn onderdeel van het religieuze ensemble en in dat kader cultuurhistorisch waardevol vanuit sociaal-maatschappelijk en stedenbouwkundig oogpunt.
13. De gemetselde tuinmuren zijn cultuurhistorisch waardevol voor het gebied en als object beschermingswaardig.
14. De ensemblewaarde is ondanks de sloop van het kloostercomplex herkenbaar aanwezig.
15. De monumentale bomen zijn zeer waardevol voor de beleving van de pastorietuin.

Boerderijbiotoop

16. De boerderij heeft als rijksmonument met het bijgebouw, erf en monumentale bomen cultuurhistorische waarde als biotoop. De boerderij vormt een ensemblewaarde en heeft een hoge cultuurhistorische waarde.
17. De schuur gelegen achter de boerderij geeft uiting aan de typering van de ontwikkelingsgeschiedenis van de boerderij en haar omgeving.
18. De open ruimten voor en achter de boerderij maken deel uit van het ensemble en geeft de biotoop een ruimtelijke kwaliteit.

Historisch ensemble

19. Het historisch ensemble omvat het religieuze ensemble, de boerderijbiotoop en het gebied rondom het Raadhuis. Er is dus sprake van een overlap van ensembles.
20. Het historisch ensemble is als aaneengesloten gebied tussen de kerk en raadhuis cultuurhistorisch waardevol en het ensemble is een kwalitatief historisch-ruimtelijke eenheid.
21. Deze historische ensembles en elementen zijn het 'gezicht' en dus de karakteristieke identiteit van 't Hofke in Tongelre.
22. Het ensemble krijgt met de ontwikkeling van het middengebied, ook aan de achterzijde een 'gezicht'.

Middenruimte

23. De historische waarden en karakteristieken van het middengebied worden bepaald door:
 - a. de (vermeende) aanwezigheid van archeologische waarden, als verwijzing naar de lange bewoningsgeschiedenis;
 - b. de diepe kavels achter de woningen;
 - c. de monumentale bomen;
 - d. het hoogteverschil (geomorfologie) en;
 - e. de waterloop 'Blauwgraaf'.
24. Het middengebied kenmerkt zich door haar groene karakter en ontleend daaraan haar waarde. Deze elementen zijn karakteristiek en cultuurhistorisch waardevol, maar niet beschermingswaardig (m.u.v. de monumentale bomen).
25. Het integraal opnemen van de karakteristieken uit het middengebied in het nieuwe ruimtelijke ontwerp is geen eenvoudige opgave, vanwege de verhouding groen en rood.

Archeologie

1. Het gebied staat aangeduid in de gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart als een nog te onderzoeken gebied met archeologische verwachtingen. Bij het verstoren van de grond zal een vlakdekkend archeologisch onderzoek nodig zijn.
2. In het gebied zijn uit het proefsleuvenonderzoek in 1993 al enkele waardevolle archeologische vondsten gedaan, die vertaald kunnen worden in het nieuw ruimtelijke ontwerp.
3. Het vlakdekkende onderzoek had procesmatig en uit oogpunt van de integrale stedenbouwkundige planontwikkeling en besluitvorming, waarin vondsten als metafoor opgenomen kunnen worden in een ontwerp, in een eerder stadium kunnen plaatsvinden.
4. De archeologische opgraving zal nieuwe informatie opleveren over o.a.: de bewoningsgeschiedenis van het terrein, de relatie met o.a. landgoed 'Ten Hove' en de regionale functie van de markt. De informatie zal zeer waardevol zijn voor de geschiedenis van Tongelre.

Wegenstructuur en bebouwing

26. Het historische wegenpatroon is na 1850 gewijzigd, door met name de bouw van de nieuwe kerk en raadhuis, maar ze is in hoofdzaak nog zeer goed herkenbaar aanwezig. Het hoefijzervormige wegenpatroon heeft een hoge cultuurhistorische waarde.
27. De woningen aan de radialen hebben geen cultuurhistorische waarden.
28. De woningen zijn wel beeldondersteunend voor het karakter van de dorpskern, vanwege de passende schaal, maat, verhouding en materialisering.
29. De woningen geven een ontwikkeling weer van de bewoningsgeschiedenis in Tongelre met diverse tijdsbeelden uit met name het late negentiende en het begin van de twintigste eeuw.
30. Enkele panden aan de wegenstructuur zijn cultuurhistorisch waardevol en beschermingswaardig, waaronder 't Hofke 36-38 en 42.
31. Het spoor is niet als historisch- stedenbouwkundige lijn gekwalificeerd in de cultuurhistorische waardenkaarten, ondanks de enorme invloed ervan op de ruimtelijke ontwikkeling van het dorp.

Aanbevelingen

Het Monumentenhuys Brabant adviseert naar aanleiding van de cultuurhistorische verkenning rekening te houden met de kwaliteiten, ten behoeve van het behoud en met name de versterking van de cultuurhistorisch waardevolle en karakteristieke objecten en structuren, ter bevordering van de identiteit, herkenbaarheid en belevingswaarden van het gebied.

De aanbevelingen hebben betrekking op de volgende elementen:

Algemeen

1. Het Monumentenhuys Brabant adviseert de samenhang van de cultuurhistorische objecten, structuren en (nieuwe) functies als ensemble, zowel ruimtelijk als visueel op elkaar af te stemmen en te accentueren, zodat versnippering kan worden voorkomen en de dorpskern een eigen identiteit krijgt.
2. Het Monumentenhuys Brabant adviseert bij een herbestemming, vanuit het oogpunt van monumentenzorg, zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke (maatschappelijke) functie te blijven, ten einde het pand en haar omgeving niet structureel en ingrijpend te hoeven wijzigen.
3. Het Monumentenhuys Brabant adviseert het projectgebied ruimtelijk te koppelen aan de omliggende (verblijfs-)gebieden voor o.a. langzaam verkeer, zodat het belang van het (levendige) historische dorpscentrum weer benadrukt wordt.
4. Het Monumentenhuys Brabant adviseert met nadruk aandacht te besteden aan de beeldkwaliteit van de achterkantsituatie (het tweede gezicht) van de kerk, boerderij, schuur, het raadhuis en de kerktuin als historische structuurdrager.

Religieus ensemble

5. Het Monumentenhuys Brabant adviseert bij nieuwe ruimtelijke ingrepen rondom de kerklocatie, extra aandacht te geven aan de schaal, maat, verhouding en materialisering (van nieuwbouw), zodat er geen concurrentie ontstaat met de uitstraling en de hoogte van de kerk als oriëntatiepunt.
6. Het Monumentenhuys Brabant adviseert de pastoriewoning en afscheidingsmuur als gemeentelijk monument voor te dragen.
7. Het Monumentenhuys Brabant adviseert de pastorietauin, als voormalige kerklocatie met het kerkhof, te beschermen als (gemeentelijk) archeologisch monument.
8. Verder adviseren wij de pastorietauin met haar karakteristieke muur en monumentale bomen en voormalige locatie van het kerkhof en kerk integraal (als metafoor) op te nemen in het ruimtelijke ontwerp.

Boerderij met schuur en erf

9. Het Monumentenhuys Brabant adviseert om de waardevolle boerderij met omliggende erf en monumentale bomen op een passende wijze (integraal) in te passen in het nieuwe ruimtelijke ontwerp. Daarbij wordt aandacht gevraagd voor de erfbeplanting en erfafscheidingen met o.a. hagen van beuken of wilgentenen.
10. Het Monumentenhuys Brabant adviseert de open en bebouwde ruimte rondom de boerderij in een juiste verhouding op elkaar af te stemmen, zodanig dat de biotoop beleefbaar wordt als ruimtelijke kwaliteit.

11. Het Monumentenhuis Brabant adviseert de achtergelegen schuur integraal op te nemen in de nieuwe ruimtelijke inrichting.
12. Eveneens adviseren we de schuur te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst.

Raadhuis

13. De aanbouw aan de achterzijde detoneert met de kwalitatieve uitstraling van het rijksmonument. Het Monumentenhuis Brabant adviseert in het kader van beeldkwaliteit de aanbouw aan de achterzijde van het raadhuis te verwijderen.

Middengebied

14. De waterloop 'Blauwgraaf' en de hoogteverschillen zijn het leidend principe in dit gebied en het Monumentenhuis Brabant adviseert de waterloop met de hoogteverschillen duidelijk zichtbaar en voelbaar op te nemen in het ruimtelijke ontwerp.
15. De diepe achtertuinen zijn karakteristiek voor de bouwperiode uit de jaren dertig en we adviseren deze karakteristiek op te nemen in het ruimtelijke ontwerp.

Archeologie

16. Het Monumentenhuis Brabant adviseert het toekomstige woongebied een specifieke identiteit, herkenbaarheid en verhaal te bieden met archeologische vondstverwijzingen.
17. Het Monumentenhuis Brabant adviseert de uitvoering van de archeologische opgraving zoveel mogelijk naar voren te verschuiven, zodat de archeologische waarden als metafoor, alsnog visueel kunnen worden opgenomen in het ruimtelijke ontwerp, bijv: waterputten.
18. Het Monumentenhuis Brabant adviseert financiële middelen te reserveren voor het visueel uitwerken en realiseren van historische verwijzingen in het ruimtelijke ontwerp.

Wegenpatroon

19. Het Monumentenhuis Brabant adviseert de historische wegenstructuur en verdwenen historische elementen (contour van oude raadhuis) als uitgangspunt op te nemen bij verkeersremmende maatregelen, waarbij een historische identiteit wordt aangeduid.
20. Het Monumentenhuis Brabant adviseert het historische marktplein als centrumfunctie van 't Hofke visueel inzichtelijk te maken bij toekomstige ontwikkelingen, zodat ook de boerderij weer een markante rol krijgt in haar totale ruimtelijke omgeving.

Hoofdstuk 7 Literatuurlijst

1. Vitaal Verleden, Ruimtelijk Kwaliteitsbeleid Van Dakkapel tot Lichttoren. Nota Monumentenbeleid: over cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke ontwikkeling; Gemeente Eindhoven, DSOB, sector Strategie, december 2001.
2. Cultuurhistorische waardenkaart, Gemeente Eindhoven, 2007.
3. Cultuurhistorische waardenkaart, Provincie Noord-Brabant, 2005.
4. Cultuurhistorische inventarisatie; Monumenten Inventarisatie Project gemeente Eindhoven, Provincie Noord-Brabant, 1989.
5. Doodzonde: Eindhoven verliest haar religieus erfgoed, Sandra Janssen, maart 1998.
6. Notulen Monumentencommissie Eindhoven, jaargang 2007.
7. Historische atlas Provincie Noord-Brabant, 2006.
8. Eindhoven Stadsontwikkeling 1900 – 1960, Piet Beekman, Mierlo 1982.
9. Philips' Woningbouw 1900 – 1990, Ad Otten in samenwerking met Elisabeth Klijn, Zaltbommel, september 1991.
10. Tongelre òh Tongelre, Stadsdeel van Tongelre onder de loep, november 2001, roodenboom, T. van den Boomen.
11. Bouwhistorisch onderzoek: 't Hofke 13 te Eindhoven, Instituut voor Bouwhistorische Inventarisatie en Documentatie (IBID), 's-Hertogenbosch, juni 1995.
12. Interview:
 - a. Joop Ketelaers; projectleider gemeente Eindhoven.
 - b. Fons Spijkers & Guust de Bie; medewerkers monumentenzorg Eindhoven.
 - c. Nico Arts en Willemien van de Wijdeven, archeologie gemeente Eindhoven.
 - d. Dhr. F. van Geffen, voorzitter Stichting Wijkcentrum 't Oude Raadhuis Tongelre.
 - e. De heren Jan Spoorenberg en Tonny van den Boomen.
13. Internet: websites over de geschiedenis van Eindhoven
www.eindhoven.nl
<http://eindhoven.eigenstart.nl/>
<http://info.tongelre.net/>
www.theoldtown.nl
www.dewoonomgeving.nl
www.kuijsten.de/atlas